

 ЛЕКСИКОГРАФІЧНЕ ОПРАЦЮВАННЯ АПЕЛЯТИВНИХ НАЗВ
 ВОДНИХ ОБ'ЄКТІВ У СЛОВНИКУ «ГУЦУЛЬСЬКА ДІАЛЕКТНА
 ЛЕКСИКА В УКРАЇНСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ МОВІ»

У статті проаналізовано лексикографічне опрацювання апелювативних назв водних об'єктів у словнику «Гуцульська діалектна лексика в українській художній мові». За матеріалами вказаного словника визначено семантику зафіксованих у словнику гуцульських діалектних слів на позначення гідрооб'єктів із протічною, спокійною (непротічною) та підземною водами. Наведений ілюстративний матеріал кожної словникової статті дає змогу з'ясувати потреби художньої мови в лексичних діалектизмах, що позначають гідрооб'єкти, та семантико-функційні й стилістичні особливості їх використання в художніх текстах.

Ключові слова: назви водних об'єктів, словник, діалектизм, гуцульське діалектне слово, художня мова.

Постановка наукової проблеми та її значення. Словник «Гуцульська діалектна лексика в українській художній мові», робота над укладанням якого завершилась у Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника, задумувався як лексикографічна праця, покликана зібрати й опрацювати гуцульську діалектну лексику, вжиту в текстах української художньої літератури ХІХ – поч. ХХІ ст. Потреба зазначеного словника визначається необхідністю встановити корпус гуцульських діалектних слів, освоєних українською художньою мовою, з'ясувати значення цих лексем, окреслити найбільш репрезентативні семантичні й тематичні групи діалектизмів та значущість для сучасної україністики відомостей про особливості й специфіку використання різними авторами в художніх текстах гуцульської діалектної лексики, про «взаємодію української літературної мови і гуцульського діалекту, про введення діалектизмів у художній текст як різновид контакту між діалектною і літературною формами української мови» [4, 272–273].

Словник зафіксував усе багатство й розмаїття гуцульських лексичних діалектизмів. Особливе місце серед тематичних груп лексики, опрацьованих у словнику, посідають назви географічних об'єктів, цікавих щодо свого складу й семантико-функційних особливостей. Широка заманіфестованість цієї лексики в художніх текстах зумовлена специфікою гірського ландшафту та прагненням письменників художньо передати місцевий колорит.

Географічна апелювативна лексика з різних регіонів України стала предметом комплексного аналізу в дослідженнях Є. Черепанової (Чернігівсько-Сумське Полісся) [9], Т. Громко (Центральна Кіровоградщина) [1], О. Данилюк (Волинь) [5], Н. Сіденко (Центральна Донеччина) [8], І. По-

тапчук (Західне Поділля) [7], С. Шийки (Рівненщина) [10], С. Личук (Івано-Франківщина) [6].

Семантика географічних апелювативів на позначення рельєфу суші у словнику «Гуцульська діалектна лексика в українській художній мові» уже була предметом нашого аналізу [3]. *Мета* цієї статті – охарактеризувати лексикографічне опрацювання апелювативних назв водних об'єктів у зазначеному словнику. Для її реалізації необхідно розв'язати такі *завдання*:

- виокремити із словника статті, в яких опрацьовано гуцульські назви гідрооб'єктів;
- з'ясувати повноту фіксації словником гуцульських діалектних назв водних об'єктів;
- за матеріалами словника з'ясувати семантику назв гідрооб'єктів та їх лексикографічне опрацювання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Діалектна лексика на позначення водних об'єктів у словнику «Гуцульська діалектна лексика в українській художній мові», як і інші пласти лексики, опрацьована за наперед визначеними принципами укладання словникових статей [4]. Відповідно до них словникову статтю відкриває реєстрове слово в початковій формі, яке є заголовком статті. Тут же подаються і всі фонетичні варіанти реєстрового слова. Структура словникової статті містить семантичну характеристику діалектного слова та контекстуальні ілюстрації до нього із художніх текстів усіх авторів, які вжили це слово. У кінці статті наведено всі випадки вживання діалектизму в компаративних сполуках та його образне використання. Якщо опрацьоване слово засвідчено в складі фраземи, то лексикографічно опрацьовується фразема. Кожна ілюстрація вживання діалектизму повністю паспортизується.

Словник фіксує чимало гуцульських діалектних назв гідрооб'єктів. Аналіз їх лексикографічного опрацювання здійснимо у межах таких тематичних груп лексики: «Назви протічних вод», «Назви спокійних вод (боліт)» та «Назви підземних вод».

Назви протічних вод

У словнику опрацьовано низку гуцульських діалектних назв водних об'єктів із протічною водою. Так, крім загальноновживаного номена *потік*, словник подає ще й локальний дериват від нього: *Поточина* (*поточіна, поточчина*) ‘потік, струмок’: Ще за дьиді пас він козу дома, пас межами та *поточинами*, але не ціле літо, лише доти, доки жиди козу назад не відобрали. Тоді йому було святе життя, він пастушив. І тепер ще ходить з батіжком; пужівно вирубав з ліщини, а батіг пересукав собі з курмея, що загубив його чийсь кінь, запутаний на толоці. З того ж самого курмея усикав він теж мотузок до підперізання (Марко Черемшина. Злодія зловили, т. 1, 69); Дерлася *поточинами*, грунями, царинками, по лише їй відомих прикметах вловлювала Олексині стежки (Р. Федорів. Жбан вина, 144); Наздогнала гостя аж у *поточині!* (М. Яновський. Палагна, 73); І-гу! – отак чини: Веди дівча в *поточину* / Або таки у бур'ян, у бур'ян! (Ю. Федькович. Дезертир, 186); А в Яворові тим часом єдиною вулицею, уздовж Рибниці, і розгіллями суточок, узгірними царинами і *поточинами* тривала несамоविта гонитва за людьми: палашами й стріляниною шаленіла лють,

шугали крики, виск, йойкіт, розлягалася тупітнява копит (Б. Загорулько. Чорногора, кн.1, 152); Нарешті як з чорної хмари, що неждано наскочить улітку в спеку, з-за груня плова вб'є землю і всі плоди на ній, а страшні погої *поточинами* скелі котять, яких не зрушила б ніяка сила, – так на мозок Івана наскочила з великою ясністю думка, яка його гризла: «Адже ж найбільший винувник Танасій» (А. Крушельницький. Рубають ліс, 364); Але Іванчік ни потребував йіго фальбов, пишов чістити йіму кріс. Имив в лісі живу білицу, вибрав їй живій праве око тай на *поточіні*, де докупи зходилиси три потоки трох головиц, обчістив тот кріс (П.Шекерик-Доників. Дідо Іванчік, 273); Голос від них скакав по лісі, стеливси лисими полонинами, у скали си тріскав, у *поточінах* си купав (О.Манчук. Лісова дівка, 40); Тоді співала цілими днями, як пташина, літала садом, лізла в *поточини*, де ще й нога людська, здавалося, ніколи не бувала (Г.Хоткевич. Камінна душа. 54); – Та ади Монах, пирга Андрія Гнатового, латрала цілу ніч, бігала туду *поточинами* й присідала до ранку (Л.-П. Стринадюк. У нас, гуцулів, 142); // у пор. То загоречіт, от екби си під саме сонце підопхав, або заморозит, ек вітер у *поточінах* (О.Манчук. Лісова дівка, 42).

Типовим гуцульським діалектизмом цієї групи є номен *зук*, що має значення 'водоспад': На *зуках* розпорскувала срібними холодними краплями води аж на лица подорожним (П. Шекерик-Доників. Дідо Іванчік, 173); Вона ходила-ходила поперед Грицеві хати, очікуючи Продана; потім мимохить пустилася була топитися в *зук*, де тихої ночі на всю околицю шумить сперта вода... (М. Павлик. Вихора, 270); <...> а тут, трохи нижче церкви, де закінчується Яворів, річка творила водоспад-*зук*, і показував ребра-скали верх Сокольський, що тягнувся до Черемоша (С. Пушик. Карпатське літо, 240). Засвідчено й образне вживання діалектизму *зук*: З переляком розглядалися довкола себе розміряні смереки, глухли дзвіночки розсипані по барвистих полонинах, насторожилися *зуки* потоків і річок (Р. Єндик. Регіт Агідника, 11); Напоена дощами, річка множить свій клекіт, хлюпає піною, хмуриться глибокими плесами, підстерігає на *зуках* (М. Яновський. Коли йдуть сплави, 5). Діалектний географічний апелятив *зук* функціонує й у складі фрази *горів зук* 'мати сильне бажання': Кажут, що над Джюндов, бувало, аж билиси молдованки, тимунь йіму так шоліта *горів зук* туду бічі на кішню, бо про инче, ретенно, йіго туду ни перло ити, бо в него гроші завше буди (П. Шекерик-Доників. Дідо Іванчік, 138).

З таким же значенням опрацьовано в словнику діалектний синонім до *зуку* географічний апелятив *гоц*: Ухопить вода, понесе просто на кашицю, на величезне остре каміння, що інженери динамітом розсаджували, а далі на ревичий *гоц*, – навіть кістки цілої в чоловіці не лишиться після такої мандрівки (І. Франко. Як Юра Шикманюк брів Черемош, т.21, 454); Ой, який-то там розгін води на тих скрутах, дорогах, скоках-*гоцах* (Д. Харов'юк. Смерть Сороканюкового Юри, 543); Несподівано заскочила повінь, люті габи збили Марічку з ніг, кинули потім на *гоц* і понесли поміж скелі в долину (М. Коцюбинський. Тіні забутих предків. 204); Верхи дрімають у мряках, а Черемош шумить і переливає через *гоц* срібну, блискучу хвилю (М. Козоріс. Чорногора говорить, 70); Впадаючи до Черемоша, біленькою ниткою губиться Річка серед клубків піни і водяних валів Ріки. Клубки на *гоцах* розплескуються в рямцях кашиць (Р. Єндик. Звідки беруться мольфарі, 88-89); Юра блукав своїм сумним поглядом по бистрих водах ріки, залітав думкою на кожну кручу, на кожний *гоц*, що його пере-

плив на своєму віку, під кожну скалу залітав думкою, де то: перейдеш або лишишся навіки в крутіжі й годуватимеш своїм білим тілом петруги та головатиці (А. Крушельницький. Рубають ліс, 191).

Діалектизм *крутіж* має значення 'вир, глибоке місце у річці': А з шуму на воді, що збивався на *крутіжях*, повставав Арідник – Архе Юда (П. Шекерик-Доників. Дідо Иванчик, 128); Великий жаль вхопив Івана за серце. Зразу його тягло скочити з скелі у *крутіж*: «На, жери і мене!» (М. Коцюбинський. Тіні забутих предків, 204). Засвідчено його використання в художній мові й у порівнянні: «Ти добре радив, коли ж кляте, / Годі навчити було!.. Гляв – / І, як у той *крутіж*, упав / У ті прокляті чорні очі!» (Ю. Федькович. Циганка, 153).

Не менш поширеним у художній мові є синонім назви *крутіж* *бульбона* (*бульбінь*): Бачила Леся і сріблясті габи-хвилі на порогах, і вертухи-вири на *бульбонах* (С. Пушик. Карпатське літо, 254). Образне вживання цього діалектизму репрезентоване таким контекстом: То вже й не сито – смертельна коса рубала попід самий корінь цвіт Черемошного й пускала свій укіс у *бульбінь* невідомості, звідкіль іще ніхто не подав не то що доброї – будь-якої – звістки (М. Матіос. Дванадцять службів, 88). Входить географічний апелятив *бульбона* й до складу фразем, пор. *камінь у бульбону* 'не залишати ніяких слідів злочину, негідного вчинку і т.ін.': – Ти і я, – сказав Борис Каменецький, – і більш ніхто на світі. На випадок всипи відповідатиме один з нас. В найгіршому випадку – я і ти. І на цьому ланцюжок кінчається. Амінь. *Камінь у бульбону* (І. Вільде. Сестри Річинські, ч.2, 131); *тановити у бульбону* 'нівечити, занепащати життя комусь' – То ці вороги *тановлять* мене у *бульбону*, а мого адвоката заціпило! (Марко Черемшина. Писанки, т.1, 214).

У словнику лексикографічно опрацьовані діалектизми *кубаня* та *курбало*. *Кубаня* має значення 'широка і глибока, зі спокійною течією ділянка річки': А як нікого не було в шинку, Юра сідав при відчиненні вікні, <...> впирав очі в широкий, шумний Черемош, що здоровоною гадюкою закручувався зараз за дорогою по широкім зарінку, розливався насамперед широким бродом, а далі, проти самої коршми, стіснений скісно вбік здоровою кам'яною кашицею, звужував свою течію, бився сердито о стіни кашиці, бурлив та клекотів, та рвався бисто наперед, щоб кільканадцять кроків нижче закрутитися широким виром, розлитися широкою та глибокою *кубанею*, а ще нижче утворити гучний запінений гоц <...> (І. Франко. Як Юра Шикманюк брів Черемош, т.21, 429-430).

Курбало – це заглиблення у водоймі, у якому є зазвичай спокійна вода: Вони робили собі *курбало* у потоці, глибоке місце, і, роздягшись, бовтались в нім, як двоє лісних звірят, що не знають, що таке сором (М. Коцюбинський. Тіні забутих предків, 185).

Аналізовану групу назв гідрооб'єктів із протічною водою репрезентує також діалектизм *млинівка* 'канал, яким іде вода з річки до млина': *Млинівка* була велика, далеко заходила у берег і вся заросла. Олекса сів на ковбчику біля води й чекав (Г. Хоткевич. Довбуш, 340). З ним тематично пов'язана назва жолоба, по якому тече вода до млинового колеса, – *лотока*: Сумно [Максим] подивився на сердачину, похитав головою і поклигав над *лотоками* до греблі, щоб зупинити ступу (Б. Загорулько. Чорногора, кн.2, 88). Вживання цього слова у художній мові не обмежується прямою номінативною функцією, воно використовується й у компаративній спо-

луці: Чути якийсь шум за поворотом. От мовби вода на потоках. Але звідки ж тут у дідька млин може си взети? Тут же його з передвіків не було (Г. Хоткевич. Камінна душа, 300). Засвідчено і його образне вживання: Серед смерек на горбі білий двір гонорується понад селом своїм блискучим дахом, на який сонячне проміння спливає потоками і купає голубів, що розпустили синьо-жовті та біляві крильця і упрівають в тому сонячному плесі (Марко Черемшина, т.2, 201).

Множинний іменник *скоки*, опрацьований у словнику, має значення ‘пороги у гірській річці’: Отже, знав усі загонисті коліна ріки, усі її плиткі місця, головокрутні чорторії, стрімкі *скоки* і підступні скали з їх чорними вирвами у споді (Б. Загорулько. Черногора, т.2, 275); Ліси ще дихали холодами, гірські води шуміли на *скоках*, а плай радісно підіймався угору поміж воринням (М. Коцюбинський. Тіні забутих предків, 189); Отепер вільний наш широкий Чорний Черемош. Гуляє він собі хвилями, струями, *скоками*, габами геть-геть. (Д. Харов’юк. Смерть Сороканюкового Юри, 543).

Специфічно гуцульським словом на позначення гідрооб’єкта з протічною водою, характерного теж тільки для Гуцульщини, є *валило*. Цей діалектизм має значення ‘обладнане місце на протічній воді, де обробляють ліжники, зм’якшують їх і розпушують’ і освоєний художньою мовою: – А коли ліжники будуть готові? Було казати, аби скоро робила. – Та що з того, що скоро зробить? *Валило* замерзло, треба ждати до весни (М. Остромира. Над бистрим Черемошем, 165); Тут довгі зими, і листяних дерев мало, і лише в одному місці, де колись було *валило*, в якому розпушували ліжники (подоба водяного млина), купкою стоять білі берези, оточені стіною смерек (С. Пушик. Карпатське літо, 255); пор. також у порівнянні: Шош пудне варилося в його серці, а у голові переверталися раз у раз всякі гадки, ек ліжник у *валилі* (П. Шекерик-Доників. Дідо Иванчик, 289).

Ще одним гуцульським діалектизмом на позначення гідрооб’єкта, для якого характерна протічна вода, є назва хвилі на гірській річці – *габа*, що засвідчена низкою художніх текстів, уривки з яких у словниковій статті ілюструють семантику і широту використання цього слова: Несподівано заскочила повінь, люті *габи* збили Марічку з ніг, кинули потім на гак і понесли поміж скелі в далину (М. Коцюбинський. Тіні забутих предків, 203)¹; Владзьо, задумавшись над чимось, а його сірі як шуліки очі дивились весь час на ті *габи* на Черемоші, що швиденько перебирали ногами (М. Козоріс. Черногора говорить, 56); Й мерехтять пелюстки, мерехтять! / Білий рай у сонячній *габі*! (О. Слоньовська. Гойдалка в розквітлому саду, 76); Що вкриє його густо снігова *габа* – він пріє під її вагою, дихає серпанковими мричами, і білий килим зими розпливається у повітрі (А. Крушельницький. Рубають ліс, 350); Він примахав звідкілясь, мабуть, з лісу, темна *габа* якого он бовваніє на видноколі <...> (Б. Загорулько. Черногора, кн.1, 5); І стрепенулись, потекли по плечах, по білому кожусі довгі тороки, захвилювались темно-червоними переливами – *габами* (Л. Качковський. Довбушева пісня, 19); Кульбаба, левад Магдалина / (Йй вітер розносить насіння), / Простерла в долоні *габу* (В. Вовк. Убогий квітник, 146).

¹ За браком місця далі наведемо лише образне вживання діалектизму *габа* у художніх текстах.

Назви спокійних (непротічних) вод (боліт)

У низці статей словника подано відомості про семантичні особливості й специфіку використання в художніх текстах географічних діалектних апелятивів на позначення гідрооб'єктів зі спокійною водою. Діалектизм *багна* має значення 'мокре, болотисте місце': У селі це місце називали *багна*... <...> Болото обминали, від нього відхрещувалися як від страшної напасти, а коли хотіли комусь дозолити, то кляли: «Аби-с згинув у *багнах*! Аби-с за тобою *багна* гавкнули!..» (Б. Загорулько. Черногора, кн.1, 273-274); Як вона надсаджувалася, хлопець не бачив: грався з пастухами на *багнах* (М. Павлик. Юрко Куликів, 20); Пастухи знаходили гранати / й приносили до хати. / Були за це биті, ой, биті... / Але досвітки борошили, / бо корів вигонили / на *багни*, що окопами зриті (В. Шкурган. Пастухи знаходили гранати..., 22).

Як синонім до діалектизму *багна* словник подає також назви *млака* та *млаковина*, пор.: Коли бідняк має шмат землі на селі або угр *млаки*, то бере рало і впрягається в нього разом з дружиною й дітьми (С. Скляренко. Карпати, кн.1, 103); – Ні, ти скажи, – їжачився Павло, – й'ка зараза жене чоловіка у тоту *млаку*? Га? Чого бракує? (В. Шкурган. Логіка, 185); На зеленій *млаковині* / Друга воду п'є (Ю. Федькович. Ілем, 125).

Близьким за семантикою до зазначених слів є рідковживаний діалектизм *мокляк*: Весь час здається їм, що «вони» доганяють їх. Летять, як сполохана звірина, гущавиною, малиником, *мокляками* тай не раз упали, заки дісталися у Лішів (Г. Смольський. Олекса Довбуш, 21).

Ще однією діалектною назвою гідрооб'єкта зі стоячою водою є *грузь* 'в'язке болото, трясовина': «Ой слабій, сла-а-абий, и то тежко слабій», – говорив смутно тот чоловік з черсака, йдучі почерез задвіре *грузьов*, боронити Иванчіка від котюги (П. Шекерик-Доників. Дідо Иванчік, 413); Десь з-під *грузів* тоненьким зигзагом струїться синенький димок, наче хисткий свердлик вверчується в повітря (Г. Хоткевич. Пожарище, 342); За Красником, де нині лісництво, дорога не просихає. «*Грузи*» – називається це місце (С. Пушик. Карпатське літо, 254). У словнику опрацьовані й фраземи, у складі яких є *грузь*, – *місити як грузь* 'сильно побити когось': А скажіть, як мені бути, як я бачу свого газду може раз на тиждень, та й тоді він *місить* мене, як *грузь* (М. Козоріс. Черногора говорить, 89); *грузь (з кого-небудь) зробити* 'те саме, що *місити, як грузь*': Аді, розпатрошимо ті, *грузь* з тебе *зробимо* (Марко Черемшина. Парасочка, т. 1, 247).

На позначення глибокої водойми із спокійною водою у гуцульських говірках функціонує діалектизм *ковбір* (*ковбир*): На синих плесах, глибоких *ковбірах* та крутіжях темріло повно нересниц (П. Шекерик-Доників. Дідо Иванчік, 173); Між горами в глибоких зворах, у прірвах мряки стояли, в *ковбір*і блищала ціла, незаймана вода, камінь десь лунко котився з гори, знайшов собі місце в улозі і ліг гам – навічно, потік рівно шумів на гуках – шум той широко стояв між землею і небом (О. Кундзіч. Верховинець, 219).

Прозорою внутрішньою формою характеризується діалектизм *мочуло*, що має значення 'водойма (ставок або прибережна мілка частина ріки, в якій вимочували коноплі)': Ще листечко з дерев не попадало, ще багацька бараболя у купинах не дійшла, ще коноплі у *мочулах* не вимочились, як Петрикова баба забгла умирати (Марко Черемшина. Карби, т. 1, 37).

До цієї групи географічних діалектизмів тяжіють ще дві назви, лексикографічно опрацьовані у словнику, – *калабаня* ‘калюжа’ та *кабач* ‘вибоїна (з водою або без води, переважно на дорозі)’: Іван усміхнувся, зняв закурену крисаню, мацнув рукою по мокрому чолі і розтер на йому цілу *калабаню* (М. Козоріс. Чорногора говорить, 305); – З Яворова до мадярського хитара штири дні кінної дороги. Що за нетрі і *кабачі* у тотій Чорногорії (Б. Загорулько. Чорногора, кн.1, 36).

Назви підземних вод

У словнику лексикографічно опрацьовано діалектні назви гідрооб'єктів із підземними водами. У цій групі номенів виділяються слова з коренем *чур-*(*джур-*) – *чуркало*, *чуркач*, *джуркало*, що мають значення ‘джерело’: Бідне хлоп'я стогнало й просило не займати, але хоч трохи рану треба було очистити. Олекса пішов шукати *чуркала*, щоб обмити (Г. Хоткевич. Довбуш, 347); На зорях принесла вона води з *чуркала*, кинула до неї сухар із пшеничної муки і так примовила <...> (Р. Єндик. Торонке мольфування, 66); Тільки, як і колись, з кедрового *чуркала* струменіла чиста вода смерековим жолобком, падала до замшілого корита і переливаючись з нього, ручаїлася, дзюркотіла грунем, як і п'ять, і сто літ тому назад (Б. Загорулько. Чорногора, 201-202); Як звичайно коло стаї все мокро через маржину, до того ще вода, що спливала із *чуркала*, після бурі розілляла так, що там стояла ціла велика *калабаня* брудної води (Г. Смольський. Олекса Довбуш, 14-15); Якийсь подорожній – бородатий дідуган – нахилився, ловить губами джерельце-*чуркало*, що вибиває просто зі схилу, з-поміж трави. Неподалік подорожнього лежить його ноша – вовняна тайстра, повна різьблених дерев'яних орлів: мабуть, несе кудись наївним туристам на продаж (О. Гончар. Циклон, 152); І довгі білі колоди кінцями витягали до невеликого майданчика біля *чуркала*, звідки Штефан брав воду (Я. Стецюк. Крутий плай, 61); Іван ще чипів біля *чуркала*, з переповненої путні хлопалась йому у кирзовий чобіт вода, а легінь, здавалось, нічого не помічав (Р. Федорів. Весільні ворота, 257-258); – Може й так, – гнула своєї мати, – проте вкемкуйте, тітонько, комора не *чуркало*, в ній дно під ногами (В. Сичевський. Вернись, Ружено, 172); – Не голоден, Анничко! Лиш пити хочеться. Якби тут *чуркало* де близько, здається, усе випив би! – засміявся (М. Остромира. Над бистрим Черемошем, 49-50); *Чуркало* далі плине / отою, що й сто літ рінню (Г. Турелик. Перед лицем вічності, 36); Я знав його. / Щоранку він вставав / і йшов шукати *чуркало* у лісі, / газдиньці лиш своїй казав: – Не бійся. / Прийду (В. Шкурган. Я знав його..., 92); В долині реготалися водоноски, товплячись одна наперед другої до двох *джуркал*, що текли рядом (М. Павлик. Вихора, 210); Напившись досить, братія весела / Річ повела про *чуркачі-джерела*, / Багато їх у горах знає всяк, / Вода інакша в кожному на смак (В. Зубар. На косовиці, 16-17). Словник фіксує уживання діалектизму *чуркало* в порівнянні: Сікли його [Петра] отим колючим ялівцем по голові, а *кров чуріла, отск із чуркала* (М. Остромира. Над бистрим Черемошем, 17).

З таким же значенням у гуцульських говірках функціонує діалектизм *головиця*: Дійшов я до головного джерела, найпотужнішого, яке від самого народження не схоже на інше, бо вже там, у землі, воно росло сильнішим. Це потужне джерело в одних селах називають *головицею*, а в інших – *головицею* (С. Пушик. Перо Золотого Птаха, 39); – Се треба знати,

де в одній купі б'є дев'ять *головиць*. Звідти з кожної *головици* набрати по дев'ять лижок води (Г. Хоткевич. Довбуш, 131); Тої днини ходив він перед заходом сонця в толоку аж три рази видбрати воду з дев'ятьох *головиць* (П. Шекерик-Доників. Дідо Иванчік, 20); На Благовіщення посадив у місці чорногорського зілля і кожного вечора підливав водою з дев'ятьох *головиць* (Р. Єндик. Торонке мальфування, 69); [Соя:] Твій батько дома? / [Чора:] Не ще. От тепер / Що відвела його до *головиці* (Ю. Федькович. Довбуш, або Громовий топір і знахарський хрест, 362); На північно-західнім схилі гори Помениці б'є джерело-*головиця*, з якого починається неспокійна оця річка (С. Пушик. Карпатське літо, 249); Потім, кружляючи пушею навколо першого джерела, він знайшов ще дві *головиці* (Б. Загорулько. Чорногора, кн.1, 232). Образне вживання діалектизму *головиця* засвідчують такі контексти: Родиться на Гуцульщині, в силу вбивається на Гуцульщині, бере наприкінці соки з найчистіших *головиць*, обкрадає гуцульські джерела, а потім несе той нектар у чужі землі й мішає з брудом міст чужинецьких (Г. Хоткевич. Довбуш, 119); Не лише знав, де лежать приховані на чорну годину гуртові гроші, а й ті потаємні *головиці* яворяться, з яких витікають ріки народних сказань (Б. Загорулько. Чорногора, кн.1, 84).

Менш поширеним, принаймні у художній мові, на позначення джерела є синонім *буркут* (*боркут*): До джерела він доповз вже поночі. Напився, змочив руки і задрімав. Через якийсь час прокинувся і знову запхав руки до *буркута*, але води не відчував. Натомість хтось смертно закричав (Т. Прохасько. Непрості, 121); Гори навкруги, а вся долина, як чаша, мов на долоні. І вода є – кілька *боркутів* б'ють з-під самих скель (С. Скляренко. Карпати, кн.2, 101); Можливо, зупинилися вони біля мінерального джерельця, яке називають *буркутцем*, а може, поїхали швидше <...> (С. Пушик. Карпатське літо, 257).

Словник фіксує також назву насиченої солями води, що витікає з гірських солоних джерел, – *слатина*: На *слатинах* в'їзав сильця на серни (П. Шекерик-Доників. Дідо Иванчік, 156).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, у словнику «Гуцульська діалектна лексика в українській художній мові» зафіксовано й лексикографічно опрацьовано, крім інших, гуцульські діалектизми на позначення водних об'єктів із протічною, спокійною й підземною водами. Словникова стаття реєстрового діалектизму подає його семантичну характеристику, в екземпліфікації до якої наведено вживання його в художніх текстах усіх авторів, що це діалектне слово використовували в своїй художній мові. Окремо виділено використання аналізованих діалектизмів у складі компаративних структур (як об'єкт порівняння) та фразем, а також усі образні вживання. Словник подає важливі відомості про сегмент гуцульських діалектних назв гідрооб'єктів, інкорпорованих українською художньою мовою, про їх семантичні особливості функціонування у художньому тексті.

Перспективи подальшого дослідження лексикографічного опрацювання діалектної лексики у зазначеному словнику пов'язані з послідовним розширенням кола тематичних груп лексики з метою розв'язання важливої проблеми сучасної української діалектології – комплексно дослідити сегмент гуцульського діалектного лексикону, освоєного українською художньою мовою.

Література

1. Громко Т. В. Семантичні особливості народної географічної термінології Центральної України (на матеріалі Кіровоградщини) / Т. В. Громко [відп. ред. В. В. Лучик]. – Кіровоград : РВЦ КДПУ, 2000. – 172 с.
2. Гуцульська діалектна лексика в українській художній мові : Словник : у 2 т. / за заг. ред. Василя Грещука. – Машинопис.
3. Грещук В. Семантика географічної номенклатури у словнику «Гуцульська діалектна лексика в українській художній мові» / Василь Грещук, Валентина Грещук // Тенденції розвитку української лексики та граматики. Ч. II. – Варшава ; Івано-Франківськ, 2015. – С. 72-86.
4. Грещук В. Словник «Гуцульська діалектна лексика в українській художній мові» (концепція, принципи укладання) / Василь Грещук // Проблеми сучасної функційно-категорійної граматики : зб. наук. праць на пошану члена-кореспондента НАН України Івана Романовича Вихованця. – Донецьк : Наулідж (донецьке відділення), 2010. – С. 272-286.
5. Данилюк О. К. Географічна термінологія Волині : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Данилюк О. К. – К., 2000. – 18 с.
6. Личук С. В. Семантика та структура народних географічних назв Івано-Франківщини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / С. В. Личук. – Івано-Франківськ, 2015. – 20 с.
7. Потапчук І. М. Народна географічна термінологія в західноподільських говірках : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01. «Українська мова» / І. М. Потапчук. – Кам'янець-Подільський. 2012. – 315 с.
8. Сіденко Н. П. Географічна апелятивна лексика східностепових говірок Центральної Донеччини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. П. Сіденко. – Донецьк, 2003. – 22 с.
9. Черепанова Е. А. Географическая терминология Черниговско-Сумского Полесья (Опыт семантической классификации) / Е. А. Черепанова // Полесский этнолингвистический сборник : материалы и исследования / [отв. ред. Н. И. Толстой]. – М. : Наука, 1983. – С. 173-189.
10. Шийка С. В. Народна географічна термінологія Ровенщини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / С. В. Шийка. – К., 2013. – 20 с.

The article analyzes lexicographical study of common names of water objects in «Hutsul Dialectal Vocabulary of Ukrainian Belletristic Language». Based on materials from mentioned dictionary semantics of hutsul dialectal words, which describe water objects with flowing, standing and underground water has been determined. Illustration material of each dictionary entry allows you to find out the needs of belletristic language in lexical dialecticisms, which denote water objects, and semantic-functional and stylistic features of their use in belletristic texts.

Keywords: names of water objects, dictionary, dialecticism, hutsul dialectal word, belletristic language.